

Kulturno - povijesno nasljeđe Barbana i Barbanštine

Burić, Elizabet Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:289215>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Kultura i turizam

MONIKA ELIZABET BURIĆ

KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE BARBANA I BARBANŠTINE

Završni rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Kultura i turizam

MONIKA ELIZABET BURIĆ

KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE BARBANA I BARBANŠTINE

Završni rad

JMBAG: 187 - OITKS

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Kulturno-povijesni spomenici

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Monika Elizabet Burić, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 10. rujna 2020.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Monika Elizabet Burić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Kulturno-povijesno nasljeđe Barbana i Barbanštine“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 10. rujna 2020.

SADRŽAJ

UVOD.....	6
1 POČECI NASTAJANJA BARBANA I BARBANŠTINE	7
1.1 Mletački Loredani	7
1.2 Glagoljica na Barbanštini	8
1.3 Osnovna škola Barban.....	8
2 KULTURNE ZNAMENITOSTI BARBANŠTINE.....	10
2.1 Crkva sv. Nikole.....	10
2.2 Crkva sv. Jakova	11
2.3 Crkva sv. Antuna Pustinjaka (Opata).....	12
2.3.1 Freske	13
2.3.2 Glagoljički grafiti.....	14
2.4 Crkva Majke Božje od Oranice.....	15
3 PETAR STANKOVIĆ – PIETRO STANCOVICH.....	17
3.1 Kuća Petra Stankovića.....	19
3.2 Memorijal Petra Stankovića „Barban u srcu“	20
4 TRKA NA PRSTENAC.....	22
4.1 Tradicijska muška odjeća Barbanštine	25
4.2 Centar za posjetitelje Barban	25
5 ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA.....	29
POPIS SLIKA.....	31
SAŽETAK	32
SUMMARY	33

UVOD

Gradić Barban smješten je pokraj istočne obale Istre, jugozapadno od rijeke Raše te sjeverozapadno od Raškog zaljeva i zauzima površinu od 94,1 km² s otprilike 2.800 stanovnika, a obuhvaća ukupno 74 naselja. Područje Barbanštine ima oblik laganog spuštanja prema južnoj Istri, vrlo je prostrano i privlačno zbog blago valovitog reljefa s bezbroj niskih brežuljaka i uzvisina te većim nizbrdicama koje se spuštaju prema dolini rijeke Raše. Barban graniči, i dobro je prometno povezan, s općinama kao što su Pićan, Raša, Marčana, Svetvinčenat, Žminj i Gračišće.

U ovom radu, čije je tema kulturno-povijesno nasljeđe Barbana i Barbanštine, prikazano je cjelokupno kulturno i povijesno barbansko nasljeđe. Govorit će se o značaju tradicije i vrlo bogate povijesti do koje se drži i dan danas. Rad se može podijeliti na četiri poglavlja. U prvom poglavlju prikazat će se počeci nastajanja Barbana i Barbanštine, pisat će se o mjestu i samoj povijesti. Budući da Barban ima jako puno spomenika iz prošlosti te brojne zanimljivosti, u drugom poglavlju detaljno su proučene 4 crkve koje postoje još od 16. stoljeća (crkva sv. Nikole, crkva sv. Antuna Pustinjaka, crkva sv. Jakova Apostola, crkva sv. Majke Božje od Oranice), freske i glagoljički grafiti.

Treće poglavlje posvećeno je poznatom barbanskom kanoniku i polihistoru Petru Stankoviću (1771.-1852.) kojem je Barban bio duboko usađen u srcu i koji mu je ostao vjeran do kraja života. U četvrtom poglavlju bit će prikazana tradicionalna viteška igra „Trka na prstenac“ koju je 1696. organizirala mletačka obitelj Loredan te nakon 280 godina šutnje, od 1976. neprekidno se održava svake godine u mjesecu kolovozu.

Predmet istraživanja je Kulturno-povijesno nasljeđe Barbana i Barbanštine. Svrha završnog rada je istražiti kulturno-povijesno nasljeđe spomenutog područja kako bi se utvrdila njegova važnost. Cilj završnog rada je upoznati se s poviješću, kulturno-povijesnom baštinom, tradicijom i običajima koje Barban ima. Definirane hipoteze seminarskoga rada su: Barban kao naselje bogate prošlosti i dan danas njeguje svoje kulturno-povijesne nasljeđe. Metode koje su bile korištene prilikom pisanja rada su metode dedukcije, indukcije i analize.

1 POČECI NASTAJANJA BARBANA I BARBANŠTINE

Počeci Barbana i Barbanštine vežu se uz 6. stoljeće kada je Istrom i Dalamacijom vladao Bizant. Od 7. stoljeća, Barban je pripadao pazinskom feudu koji su držali gorički grofovi. Prema tome, seljaci Barbana bili su dužni davati vlastelinstvu desetinu svih vrsta žita, vina i sitne stoke. U vrijeme blagdana (Usrks, Božić, Jurjevo, Miholje i dr.) morali su nositi u dvor darove, određen broj janjaca, sireva i slično. Obveze seljaka bile su same po sebi teške.

1.1 Mletački Loredani

Početak 16. stoljeća, za vrijeme rata između Venecije i Austrije, Barban se 1516. predao Veneciji. Ugovorom o miru u Veneciji ostavljen je Barban, no s time da je morao isplatiti preko 5.500 mletačkih dukata. Seljaci Barbana pritom nisu imali dovoljno sredstava da se sami iskupe pa je tako odlučeno prodati Barban dražbom nekom od mletačkih podanika. Tako je, krajem 1536., bio kupljen od strane poznate mletačke obitelji Loredan za iznos od preko 14.000 dukata. Odmah u početku došlo je do sudskog postupka između seljaka i novih vlasnika Loredana koji je trajao desetak godina. Godine 1548. sudski postupak je okončan pisanim sporazumom. „Loredani su pristali na brojne članke kojima su uređena odgovorna pitanja potraživanja od crkvenih imanja, raspolaganje šumama i utvrđena prava općinskih organa. Bili su uvjereni da Barban i njihovi stanovnici imaju apsolutno vlasničko pravo koje im nitko ne smije onemogućiti. Prestali su s izdavanjem pisanih dokumenata kojim su svojim organima naređivali kako da postupe u pojedinim slučajevima vladanja šumom ili upravljanja crkvenim kapitalom. Te naredbe su sve više dostizale prava barbanskih seljaka, ulazile u djelatnost župana i u njihovo pravo da biraju crkvene dužnosnike.“¹

Sva ta postignuća obitelji Loredan imala su samo jedan cilj, a to je osiguravanje stalnog pristizanja što većeg prihoda od tog imanja. Najzastupljeniji oblik za ostvarivanje novih i redovitih primanja bili su zakupi. „Davalala se sječa šuma koja je godišnje donosila oko 2000 lira, ribolov koji je godišnje donosio oko 500 lira te se u zakup davalo pravo dodjeljivanja daća uvedenih u trgovinu.“²

Sačuvani dokumenti barbanske prošlosti pružaju povjesničarima uvid u vrlo zanimljive društvene pojave.

¹ Klen, D., Iz prošlosti naroda Barbanštine, u: *Barban i Barbanština*, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora. Pula, 1976., str. 99.-109.

² Isto, str. 99.-109.

1.2 Glagoljica na Barbanštini

„Glagoljica nije prvenstveno pojam koji pokriva isključivo pismo, nego se pod isto misli i na upotrebu narodnog jezika u liturgiji: jedino se tako moglo i pismo u ono najstarije vrijeme očitovati i očuvati.“³ Tako se u Barbanu, sve do kraja 19. stoljeća, održala glagoljica, što pokazuju i oporuke koje su se često čuvale u općinskom arhivu te o kojima je pisao don Luka Kirac dru Matku Laginji 1891. Općinski arhiv izgorio je dvije godine poslije, 1893., a sumnja se da je požar podmetnuo tadašnji načelnik S. Malabotich, kako bi sakrio tragove u nekim neriješenim računima. U arhivi su stajale vrlo zanimljive oporuke, i one glagoljske i one koje su s hrvatskoga jezika i glagoljskoga pisma prevedene na latinski i talijanski jezik. Svezi toga, poznato je da je barbanski svećenik Petar Stanković zazidao jedan latinički i jedan glagoljski kameni natpis na svoju kuću.

1.3 Osnovna škola Barban

Osnovna škola Barban zasnovana je 1818. u uređenoj školskoj učionici na katu velike zgrade na barbanskoj Placi. „Osnivači škole bili su tadašnji načelnik Capponi, stručnu pomoć dao je tadašnji barbanski kanonik Petar Stanković, a financijsku pomoć za uređenje dao je venecijanski plemić Luigi Pisani.“⁴ Područje Osnovne škole Barban u raznim se razdobljima prostire od uže okolice Barbana do cijele Barbanštine. Prvi dio knjige prikazuje: „povijesne zakonske odrednice na kojima se temeljila struktura i organizacija osnovne škole u Barbanu kroz stogodišnju vladavinu Austrougarske Monarhije i austrijske vlasti, 63 godine hrvatske narodne škole u Barbanu, 25 godina talijanske vladavine te dvije ratne godine njemačke okupacije. U skladu s tim, može se vidjeti razvoj osnovne škole prema razdobljima:

- razdoblje župne škole Barban od utemeljenja 1818. do 1875. kao dvorazredne hrvatske narodne škole,
- razdoblje trirazredne hrvatske pučke škole Barban od 1875. do 1918.;
- razdoblje talijanske petorazredne osnovne škole od 1918. do 1943.;
- kratko ratno razdoblje od 1943. do 1945. kada škola u Barbanu nije radila;

³ Bratulić, J., Glagoljica na Barbanštini, u: *Barban i Barbanština*, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora. Pula, 1976., str. 147.-159.

⁴ <http://os-barban.skole.hr/skola/povijest> (14. kolovoza 2020.)

- razdoblje hrvatske osnovne škole u Barbanu od 1945. do 2008., koja se razvijala krenuvši kao četverogodišnja narodna škola, onda šestogodišnja narodna škola i nedugo zatim prerasla je u osmogodišnju narodnu školu.“⁵

Od 2006. u Barbanu radi moderna osnovna osmogodišnja škola pod nazivom Osnovna škola „Jure Filipovića“ Barban u suvremenoj školskoj zgradi s velikom sportskom dvoranom.

⁵ Benković, L., *Barbanska škola*, Barban, 2009., str. 117.

2 KULTURNE ZNAMENITOSTI BARBANŠTINE

Barban ima jako puno povijesnih spomenika i brojne zanimljivosti kao što su: „4 crkve (crkva sv. Nikole, crkva sv. Antuna Pustinjaka Opata, crkva sv. Jakova, crkva Majke Božje od Oranice), ostatke gradskih zidina, ulazna Velika i Mala vrata sa segmentom obrambenih zidina iz 1555., glagoljske zapise i freske na unutarnjim zidovima u crkvi Sv. Antuna Pustinjaka, gradska loža i palača Loredan, drveni kip Sv. Nikole u župnoj crkvi, slike na oltarima župne crkve Sv. Nikole i dr.“⁶

2.1 Crkva sv. Nikole

Glavna barbanska župna crkva sv. Nikole (sl. 1), koja je ujedno i zaštitnik mjesta, podignuta je 1701., a nalazi se u samome centru Barbana. Crkva ima povišeno svetište, sakristiju s velikim mramornim stupovima te mramorni oltar s kipovima svetaca. U unutrašnjosti crkve preko cijelog visokog stropa naslikan je sv. Nikola (1843.), sa strane nalaze se kipovi sv. Petra, sv. Pavla, sv. Josipa, sv. Antuna, drveni kip sv. Nikole te kipovi Blažene Djevice Marije s Djetetom. „Iznad ulaza u crkvu, nekoć se nalazila drvena galerija na kojoj je narod stajao uz slušanje službe, koju je trebalo popraviti i oslikati.“⁷ Isto tako, na samom ulazu iznad vrata nalazi se terasa gdje su bile orgulje kojih danas više nema.

⁶ <https://tz-barban.hr/barban-2/povijest> (14. kolovoza 2020.)

⁷ Joksimović, M., Komšo, D., Barban u izvješću o apostolskoj vizitaciji biskupa Agostina Valiera Puljskoj biskupiji 1580., *Barbanski zapisi*, svezak 6., Barban: Općina Barban, 2018., str. 37.-52.

Slika 1. Crkva sv. Nikole, Barban

(Izvor: <http://www.glas-koncila.hr>, 7. rujna 2020.)

2.2 Crkva sv. Jakova

Posebno mjesto u Istri zauzimaju srednjovjekovne crkve jednostavnih oblika te skromnih dimenzija koje su gradili i oslikavali većinom domaći majstori. Jedan od takvih spomenika je znamenita gotička crkva sv. Jakova (sl. 2) koja je smještena na sjevernom rubu Barbana. „Crkva sv. Jakova u Barbanu vuče korijene iz 15. stoljeća. Oslíkana je romaničkim slikama domaćeg majstora krajem 15. stoljeća. U unutrašnjosti crkve postoji zidna slika koja visi nad oltarom i pritom prikazuje Majku Božju kao zaštitnicu koja, pokrivena svojim plaštem, štiti svoje sljedbenike. Freske na lijevom i desnom zidu predstavljaju pejzaže iz legende o hodočasnícima sv. Jakova. U crkvi ima dosta grafita pisanih glagoljicom. Sv. Jakov ujedno je bio apostol i brat Ivana Evandelistá. Usmrćen je 42. g. u Jeruzalemu te su mu prema predaji

nakon smrti odnijeli tijelo na ukop u Španjolsku. Njemu u čast nastalo je veliko svetište sv. Jakova u Camposteli.“⁸

Slika 2. Crkva sv. Jakova, Barban

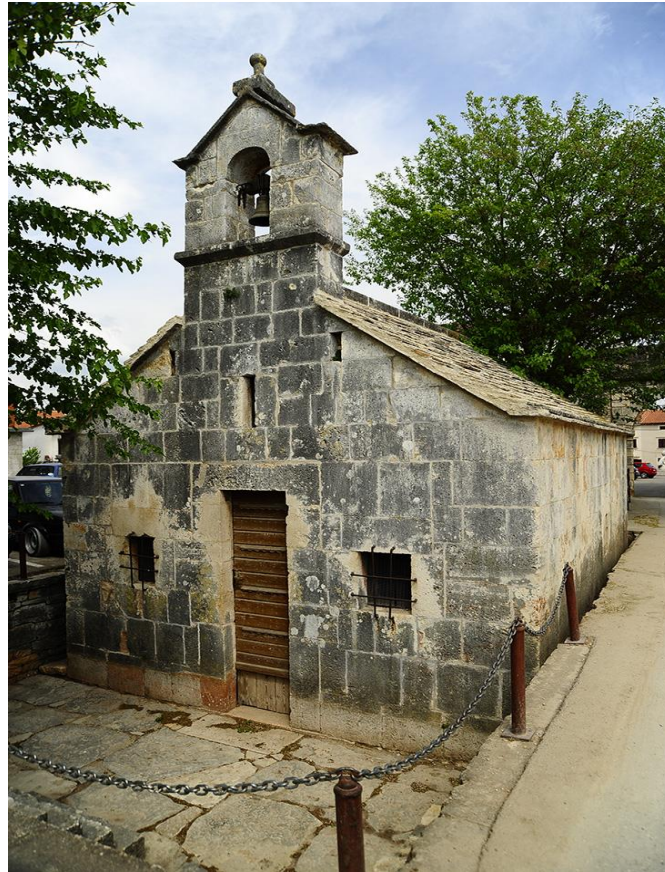
(Izvor: <http://blog.dnevnik.hr>, 7. rujna 2020.)

2.3 Crkva sv. Antuna Pustinjaka (Opata)

Crkva sv. Antuna Pustinjaka u Barbanu sagrađena je u romantičkom stilu pri kraju 14. stoljeća, a nalazi se na glavnom prilazu ceste koja spaja Barban s južnom, zapadnom i sjevernom Istrom. Krov od crkve je kameni i izveden je od škrlja, građevina je zidana glatko obrađenim kamenim kvadrima podjednake veličine. U unutrašnjosti, pod crkve izrađen je od velikih, kvadratnih kamenih ploča, dok uza zid zazidana je valjkasta kamena posuda za vodu s istaknutom trakom na gornjem i donjem bridu. „Freske u crkvi prikazuju niz svetaca poput sv. Jelene, sv. Uršule, sv. Barbare, sv. Blaža i sv. Dionizija te Majku Božju s Djetetom. Sa strane

⁸ Bertoša, S., *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pula, 2015., str. 112.

na zidovima i na stropu vide se prizori iz života sv. Antuna Pustinjaka. Crkva sadrži mnogo grafita, a najstariji je iz 1429., pisan glagoljicom.“⁹

Slika 3. Crkva sv. Antona Pustinjaka, Barban

(Izvor: <http://www.istria-culture.com>, 7. rujna 2020.)

2.3.1 Freske

Freske u crkvi sv. Antuna na zapadnom zidu vrlo su oštećene, očuvani su samo pojedini fragmenti, no nedovoljni da se iščita što je bilo prikazano na njima. Na ostalim mjestima nalazilo se 15 prizora iz legende o sv. Antunu Pustinjaku, od kojih su osam prizora u gornjoj liniji sjevernog i južnog zida potpuno uništeni. Prof. Šiklić navodi: „Freske su se protezale po svojoj površini zidova i svoda, ali su prokišnjavanjem vode s krova gotovo potpuno uništene na svodu, a mehaničkim oštećivanjem i u donjoj polovini zapadnog zida. Središnji prikaz nalazi

⁹ Na i. mj.

se na gornjem dijelu istočnog zida, a prikazuje Bogorodicu s Djetetom, na trećentističkom prijestolju, okruženu svecima i donatorom, barbanskim kanonikom, koji kleči s desne strane.“¹⁰

Slika 4. Freske u crkvi sv. Antuna Pustinjaka

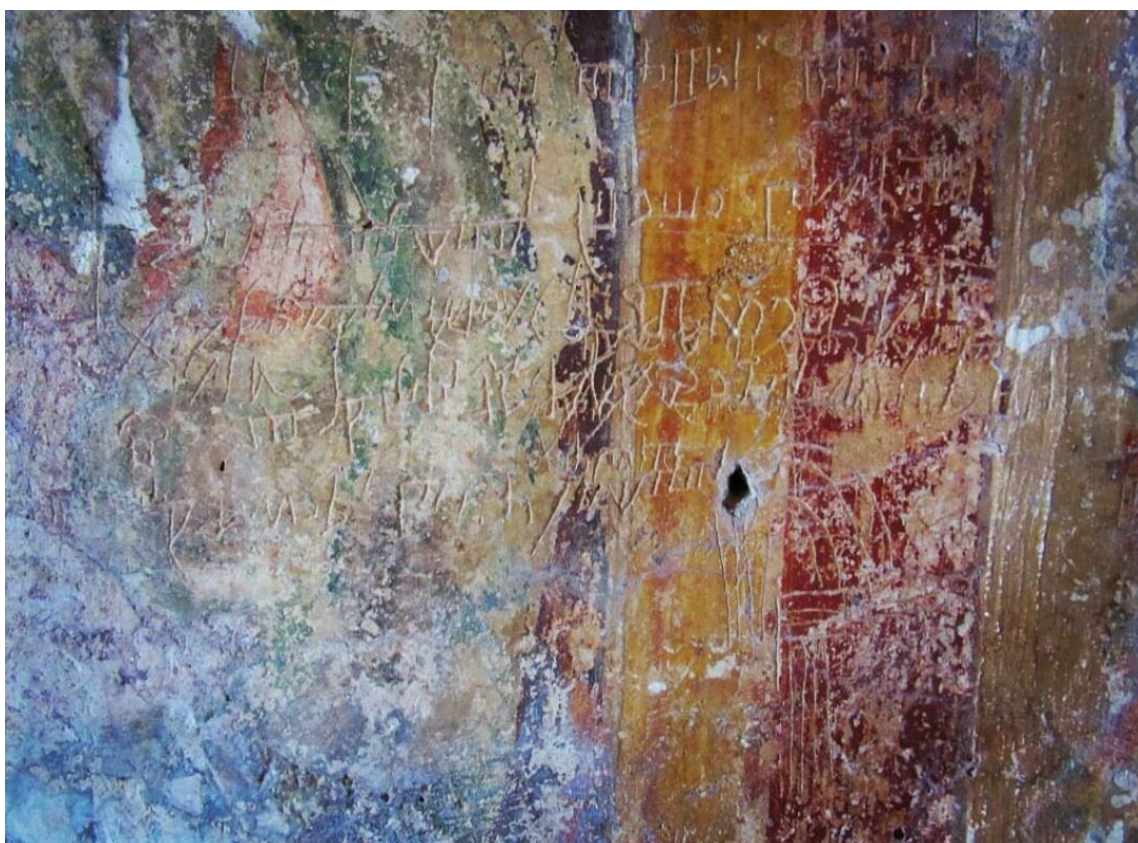
(Izvor: <http://www.istria-culture.com>, 7. rujna 2020.)

2.3.2 Glagoljički grafiti

Slikari fresaka, prilikom završavanja svojeg posla, na oslikanim zidovima (sl. 5) nastavljali bi pisati. Svi oni koji su znali pisati davali su oduška svojim mislima i osjećajima, a onaj tko nije znao izrazio bi se crtežom te su tako nastajali crtani i pisani grafiti koji su pisani na latinskom, talijanskom i njemačkom jeziku, no većina ih je zapisana na glagoljici i na hrvatskome jeziku. Autori koji su strugali te crteže, odnosno natpise, većinom su bili svećenici i svećenički kandidati koji su u kućama uglednijih svećenika glagoljaša učili pisanje i čitanje te tako na crkvenim zidovima ostavili svoje prve pisarske pokušaje.

¹⁰ Šiklić, J., Crkva sv. Antuna Opata u Barbanu, *Barbanski zapisi*, svezak 1., Barban: Općina Barban, 2013., str. 35.-50.

„Barban je bila jedna od župa u Istri u kojoj je postojala živa glagoljaška tradicija, a to može potvrditi izrazito hrvatsko etničko obilježje još od vremena prvog doseljenja. Najstariji glagoljički grafit potječe iz 1429.“¹¹ Iz grafita navodi se povijest malih, običnih ljudi, povijest ljudske svakodnevice. Nadalje, glagoljaši se pritom lakše hvataju pisarskog alata u trenucima kada su potišteni osobnim brigama, pri čemu brojni glagoljaši bilježe svoje tjeskobe, prouzročene upravo ratnim nevoljama, gladi, epidemijama i elementarnim nepogodama. Većina njih nije znala pisati pa je tako svatko svoju želju, misao i predodžbu izrazio crtežima.

Slika 5. Glagoljski grafit

(Izvor: <http://instagram.com/visitbarban>, 7. rujna 2020.)

2.4 Crkva Majke Božje od Oranice

Crkva Majke Božje od Oranice (sl. 6) nastala je u doba gradnje crkve sv. Jakova i crkve sv. Antuna zbog posvete obavljene istoga dana. Sagrađena je od klesanog kamena 1664. „Naziv

¹¹ Isto, str. 35.-50.

„od oranice“ nije se prevodio ni u dokumentima na latinskom jeziku pa se danas koristi izraz „na ravnici“. Također, crkva se spominje i pod nazivom Gospe Karmelske, kada je na njezinu svetkovinu, 16. srpnja, iz župne crkve polazila procesija te se tamo održala misa u čast Gospe od Karmela.“¹²

Slika 6. Crkva Majke Božje od Oranice, Barban

(Izvor: <http://blog.dnevnik.hr>, 7. rujna 2020.)

¹² Bertoša, S., *Barban i Mletački Loredani: Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pula, 2012, str. 113.

3 PETAR STANKOVIĆ – PIETRO STANCOVICH

Antun Stanković, koji je bio iskusan trgovac, pružio je svojoj djeci solidno obrazovanje te je jedan od rijetkih Hrvata koji su se uspjeli probiti među bogate ljude, a najpoznatiji nasljednik mu je Petar Matej. „U njegovo doba, na istarskom poluotoku bile su česte promjene vlasti, pa tako i u njegovom rodnom mjestu Barbanu koji je bio pod brojnim vladavinama.“¹³ Rođen je 24. veljače 1771. za vrijeme Mletačke Republike.

Petru je životni put bio lagan te zahvaljujući očevom bogatstvu imao je sigurnu budućnost. Time mu je pružio temelje pismenosti na talijanskom i hrvatskom jeziku, na jeziku svojih roditelja i potomaka te gotovo svih Barbanaca. „Višeškolsko obrazovanje stekao je u Rovinju, Videmu i Padovi gdje je diplomirao teologiju, osim toga, zanimao se za pravo, kemiju, fiziku, astronomiju, botaniku i matematiku.“¹⁴ Njega je među svećenike zapravo gurnula očeva ambicija da se što prije makne od tadašnjeg društvenog dna, od Hrvata, kojem je pripadao po materinskom jeziku i podrijetlu.

Kada je već postao i ostao svećenik, Petar Stanković (sl. 5) se uvelike poslužio očevim bogatstvom i ugledom te crkvenim zvanjem. Godine 1797. postao je kanonik sa svega 27 godina. Od tada pa do 1808. bio je i administrator župe, gdje je pokazivao izvanredne sposobnosti te ih skladno upotpunio vještinom koju je pokazivao pri velikim promjenama koje su zahvaćale ne samo Istru, već cijelu Europu početkom 19. stoljeća. Petar Stanković je uglavnom prividno ulazio u sukob s njima da bi na kraju izvlačio neposrednu korist za sebe. „Tako je u početku velike francuske građanske revolucije primao napredne promjene od 1789. na dalje. No, kao pravi pripadnik građanske klase u doba njezinog brzog rasta i snaženja, ubrzo je shvatio kolike prednosti pružaju revolucionarne promjene te kakav materijalni prosperitet donosi građanska revolucija.“¹⁵

¹³ Percan, A., Imovina Stankovićevih na Barbanštini. *Barbanski zapisi*, svezak 3. Barban: Općina Barban, 2015., str. 129.-136.

¹⁴ Kontošić, D., Pisac Petar Stanković/Pietro Stancovich (Barban, 1771. – Barban, 1852.), *Barbanski zapisi*, svezak 5. Barban: Općina Barban, 2017., str. 113.-139.

¹⁵ Strčić, P., Barbanac Petar Stanković (1771. – 1852.), u: *Barban i Barbanština*, Izdavačka zajednica čakavskog sabora. Pula, 1976., str. 161.-176.

Slika 7. Petar Stanković

(Izvor: <http://hr.wikipedia.org>, 7. rujna 2020.)

Svoje administratorsko i kanoničko mjesto u barbanskoj crkvi Petar Stanković je iskoristio tako da je vlastitu obitelj oslobodio dohotka od crkvene desetine te je obitelji davao i druge prihode koji su mu pripadali kao kanoniku. Pretpostavka je da je i s drugim obiteljima trgovao koristeći pri tome svoje visoke položaje u barbanskoj crkvenoj zajednici. „Siromašni narod pronašao je spas u njemu pri čemu je on od njih uzimao 5% kamate na posuđeni novac.“¹⁶

Petar Stanković bio je publicist, čovjek velikih ambicija, ali isto tako neomeđenog interesa. Prikupljao je knjige sasvim raznovrsnog sadržaja kao što su djela s područja lingvistike europskih naroda, religije, latinistike, ekonomije, povijesti, medicine, prava, kemije i dr. Stvorio je veliku knjižnicu, jednu od najvećih u Istri u tadašnje vrijeme, s preko 4000 svezaka, koju je ostavio gradu svoje mladosti – Rovinju. Knjige su mu služile kako bi razbio dosadu, da oživi samoću u gradiću Barbanu kada je boravio u njemu, ali i da mu posluže prilikom pisanja vlastitih djela. Pisao je o književnosti, arheologiji, agrikulturi i erudiciji te religiji. Objavio je ukupno 23 teksta, od kojih je većina bila pisana na talijanskom jeziku.

Najpoznatija su njegova dva djela objavljena u Trstu iz 1828. i 1829. Prvo je „Kratka Nauka Karstjanski“ pisan na hrvatskome jeziku koji su pisci redovito spominjali jer odskače od ostalih Stankovićevih djela. Drugo, poznatije djelo, pod nazivom „Biografia degli uomini

¹⁶ Kontošić, D. Petar Stanković i njegovi agronomski radovi, *Barbanski zapisi*, svezak 2. Barban: Općina Barban, 2014., str. 95. -129.

distinti dell'Istria“, bilo je čak objavljeno u tri sveska, na preko 1200 stranica, gdje je Petar Stanković prikupio biografije i druge podatke o gotovo 500 političara, književnika, feudalaca i dr., za koje je smatrao da su istarski uglednici te da su Istrani.

Zanimao se i za prošlost Barbana, za područje narodnog života i običaja, tradicije te je tako prikupljao razne narodne priče. Pokazivao je zanimanje za razne gospodarske i poljoprivredne probleme, pa tako i za unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje, gdje se već u mladim danima svojega života bavio sklapanjem pluga-sijača, pravio je crpke i cijevi, automatske pile i dr. Dosta se razumio i u likovnu i muzičku djelatnost. Prikupljao je ribe, ptice i bilje, imao je zbirke jadranskih školjaka, minerala, kolajni, novca, kemijskih, fizičkih i mehaničkih instrumenata. Najkraće rečeno, bavio se svim i svačim, a sva ta aktivnost bila je prožeta jednim ciljem: „...iskočiti iz obične životne kolotečine, iz gotovo seoske sredine, uskočiti u građanske redove, naročito među više kulturne krugove, površnim znanjem i poznavanjem mnoštva stvari zablješiti suvremeni svijet, a naročito okolinu u Barbanu“¹⁷ Umro je rodnome mjestu 12. rujna 1852.

3.1 Kuća Petra Stankovića

Kuća Petra Stankovića (sl. 8) u Barbanu počela je s gradnjom 1810., nakon smrti njegova oca. Kuća se nalazi između kuće njegovog djeda Martina i oca Antona. Sastoji se od prizemlja, dva kata i potkrovlja sa zabatom, a izgrađena je po Stankovićevim vlastitim nacrtima. Dovršena je 1813. te je tada Stanković dao ugravirati kameni reljef općinskog grba s krunom markgrofovije u smislu austrijske vlasti.

¹⁷ Isto, str. 95.-129.

Slika 8. Kuća Petra Stankovića u Barbanu

(Izvor: <http://instagram.com/visitbarban>, 7. rujna 2020.)

3.2 Memorijal Petra Stankovića „Barban u srcu“

Memorijal Petra Stankovića „Barban u srcu“ (sl. 7) održava se jednom godišnje u njegovom rodnom Barbanu od 2011. Župa sv. Nikole u Barbanu od početka održavanja znanstvenih skupova o Petru Stankoviću uvijek je bila podupiratelj i suorganizator. Organizatori pritom podržavaju postignuća stručnjaka iz različitih područja znanosti te proučavaju spoznaje do kojih su došli istraživanjem o ostavštini Petra Stankovića i Barbanštine u cjelini.

Slika 9. Održan 10. Memorijal Petra Stankovića „Barban u srcu“

(Izvor: <http://pulskasvakodnevnica.com>, 7. rujna 2020.)

Memorijalom Petra Stankovića „Barban u srcu“ želi se postići zanimanje za proučavanje života i djela samoga Stankovića, ustoj, želja je okupljanje novih mladih stvaratelja, istraživača i dr. Sam program Memorijala vrlo je sadržajan te daje prostora glazbenicima, piscima, pjesnicima, znanstvenicima, gospodarstvenicima. Znanstveni skup „Barban u srcu“ jamči Memorijalu potrebnu ozbiljnost, a tiskanje zbornika svake godine ostavit će tragove u prostoru i vremenu.

Utemeljitelj skupa je Općina Barban, a voditelj prof. dr. sc. Slaven Bertoša. Od 2020., uz Općinu Barban, skup organizira i novoobnovljena Katedra Čakavskog sabora Barban.

U stručnome radu „Zaslужni Barbanac Petar Stanković (1771.-1852.)“ dr. sc. Mislav Elvis Lukšić napisao je sljedeće: „Iako Petar Stanković nije jedna od onih osoba koje svojom pojavom odlučujuće obilježuju pojedina znanstveno-povijesna razdoblja, on je neprijeporno vrlo zaslužan čovjek stoga što je dobar dio svojega vijeka posvetio znanju i njegovoj djelatnoj primjeni, ostavljajući tako nama u nasljeđe znatne plodove vlastita upornog rada... Zato bi u bliskoj budućnosti trebalo poraditi na prevođenju barem najznačajnijih Stankovićevih ostvarenja – na korist svih nas, a posebno hrvatske Istre.“¹⁸

¹⁸ Kontošić, D., Memorijal Petra Stankovića, *Barbanski zapisi*, svezak 1. Barban: Općina Barban, 2013., str. 7.-10.

4 TRKA NA PRSTENAC

Premda su bogati trgovci, građani i slobodni seljaci imali mogućnost gledati turnire, nisu imali pravo sudjelovati u njima niti ih organizirati za sebe. U 15. stoljeću počele su se organizirati igre koje su nastale kao inačica srednjovjekovnih viteških nadmetanja. Nalazi se podatak da se na zagrebačkom Gornjem gradu 1472. održala „Viteška igra prstenac“, dok je u Istri bilo uobičajeno da se varijante slavni viteških natjecanja održavaju za vrijeme velikih sajмова i crkvenih proslava. Prvo dokumentirano spominjanje barbanske trke seže u 1696. Pravila barbanske Trke na prstenac bila su objavljena u „Proglasu“ prigodom održavanja slobodnog sajma u Barbanu 10. lipnja 1696. te su sadržavala osam točaka koje su predstavljala temeljna pravila za trku.

„U trci mogao je sudjelovati samo konjanik, opremljen kao vitez ili ratnik. Svaki konjanik koji je želio sudjelovati u Trci na prstenac morao se na prvi znak trube prijaviti kancelaru barbanske gospoštije kako bi mogao pristupiti igri. Morao je imati dobro opremljenog konja, čizme, mač, ostruge i šešir sa širokim obodom. Na samom početku trke, na proziv imenom i prezimenom, natjecatelj je s mjesta utrke kretao na znak trube u punoj opremi brzim galopom prema mjestu gdje je bio obješen prstenac. Diskvalificiran bi bio onaj koji na kraju svake trke pred časnim sudom nije bio u potpunoj opremi.“¹⁹

Nakon 280 godina prekida, Trka na prstenac obnovljena je 1976., kada su 14. kolovoza Barbanom prohodali prvi konjanici, odnosno natjecatelji. „Na Trku svake godine dolazi veliki broj posjetitelja. U kalendaru značajnijih manifestacija u Istri, Trka se izborila za dostojanstveno mjesto. Održava se pretposljednji vikend u kolovozu te pritom privlači publiku.“²⁰

Manifestacija započinje u petak, kada se podizanjem zastave najavljuju svečanosti od tri dana. Od svih programa valja izdvojiti subotu, kada je natjecanje u Trci na viticu, a vrhunac je Trka na prstenac (sl. 10) koja se održava u nedjelju na Gradišću u 17:00 sati.

¹⁹ Blažina, B., *Prstenac*, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006., str. 49.

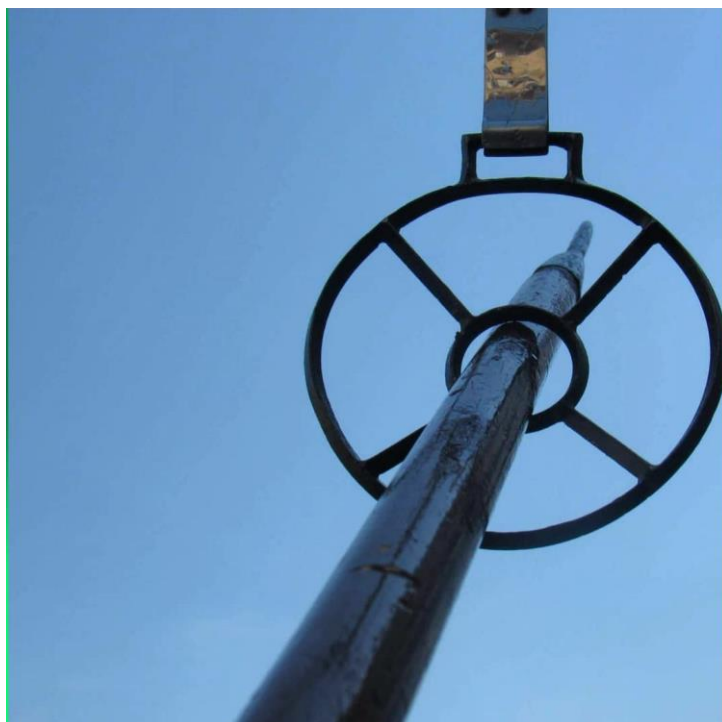
²⁰ Na i. mj.

Slika 10. Trka na prstenac, Barban

(Izvor: <http://www.putovnica.net>, 7. rujna 2020.)

Što se tiče prstenca (sl. 11), on se sastoji od dva koncentrična kruga, a prostor između njih podijeljen je na četiri jednaka polja. Pogodak u polje iznad sride (sredine) donosi 2 boda, polje iznad sride 1 bod, a pogodak u polje desno ili lijevo od sride donosi pola boda, dok pogodak u sridu donosi najviše – 3 boda.

Slika 11. Prstenac, pogodak u „sridu“

(Izvor: <http://instagram.com/visitbarban>, 7.rujna 2020.)

Od obnavljanja Trke 1976. pa sve do danas, upisali su se sljedeći slavodobitnici: Vazmoslav Vale (1976., 1978., 1979., 1986.), Rikardo Ciceran (1980.), Zdravko Prhat (1983., 1990., 1993.), Bruno Kožljan (1987., 1989., 2016.), Maksimilijan Rojnić (1992., 1998., 2002., 2017.), Miro Grgorović (1994., 1996., 2000.), Silvio Učkar (2003.), Aleksa Vale (2007., 2010.), Kristijan Kancelar (2008., 2018.), Toni Uravić (2009.), Samuel Štoković (2012.), Andrej Kancelar (2013, 2014.), Nandi Radola (2015.) i Antonio Osip (2020.), dok za Trku na viticu slavodobitnici su: Mario Kožljan (1977., 1981.), Ervino Špada (1982.), Aldo Kožljan (1984., 1985.), Darko Kolić (1988.), Maksimilijan Rojnić (1992., 1998., 2002., 2017.), Josip Kožljan (1995.), Mario Učkar (1999., 2001., 2005.), Danijel Učkar (2004., 2006.), Kristijan Kancelar (2008., 2018.), Goran Špada (2011.), Andrej Kancelar (2013., 2014.) i Milio Grabrović (2020.).

Može se zaključiti da je zaista specifičan doživljaj vidjeti konjanike, uz svu ljepotu Trke koju je moguće doživjeti u Barbanu. Brojni posjetitelji diljem zemlje, brojni turisti, dolaze svake godine trećeg vikenda u kolovozu vidjeti Trku te joj se rado vraćaju. Samim time raste zadovoljstvo što su Barbanci uspjeli sačuvati dio povijesti i tradicije. U skladu s tim,

rješenjem Ministarstva kulture Trka na prstenac je 4. travnja 2016. uvrštena na popis nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske.

4.1 Tradicijska muška odjeća Barbanštine

Muška tradicijska nošnja Barbanštine sastojala se od:

- **„brnaveka** – duge muške hlače od prirodno bijelog sukna,
- **košulje** – od lana, širokih rukava, s otvorom za glavu s prorezom na prsima koji se kopča jednim dugmetom,
- **ubojki** – obuća od bijelog stupanog sukna koja je bila veličine iznad gležnja te su se u nju umetale prije spomenute hlače, odnosno brnaveke;
- **krožata** – muški prsluk boje tamno smeđe;
- **koreta** – kaput s rukavima;
- **kapota s kapučom** –sličan kabanici s kapuljačom koji je bio dio svečane odjeće;
- **kamižole** – odjeća od smeđeg sukna, bez rukava, duga do koljena;
- **klabučića** – muška kapa od smeđe vune.²¹

Uz navedene odjevne predmete nosio se i pojas, dokoljenice i kožna obuća. Imali su i posebnu obuću u crnoj boji koja je bila namijenjena samo za svečane prigode, s druge strane obuću za štalu te raznovrstan vlastiti pribor kao što su sitno oruđe i pribor za nošenje novca ili duhana.

4.2 Centar za posjetitelje Barban

Multimedijalni centar Barban (sl. 12) otvoren je od veljače 2019., gdje gostima pruža doživljaj „Trke na prstenac“ bilo koji dan u godini. Nalazi se u samome centru Barbana, točnije u zgradi stare gradske lože na trgu. Posjetiteljima tako omogućuje edukativan način prezentiranja i osjećaja sudjelovanja u viteškoj igri Trci na prstenac koja je jedna od glavnih

²¹ Koroman, B., *Prstenac*, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006., str. 127.-128.

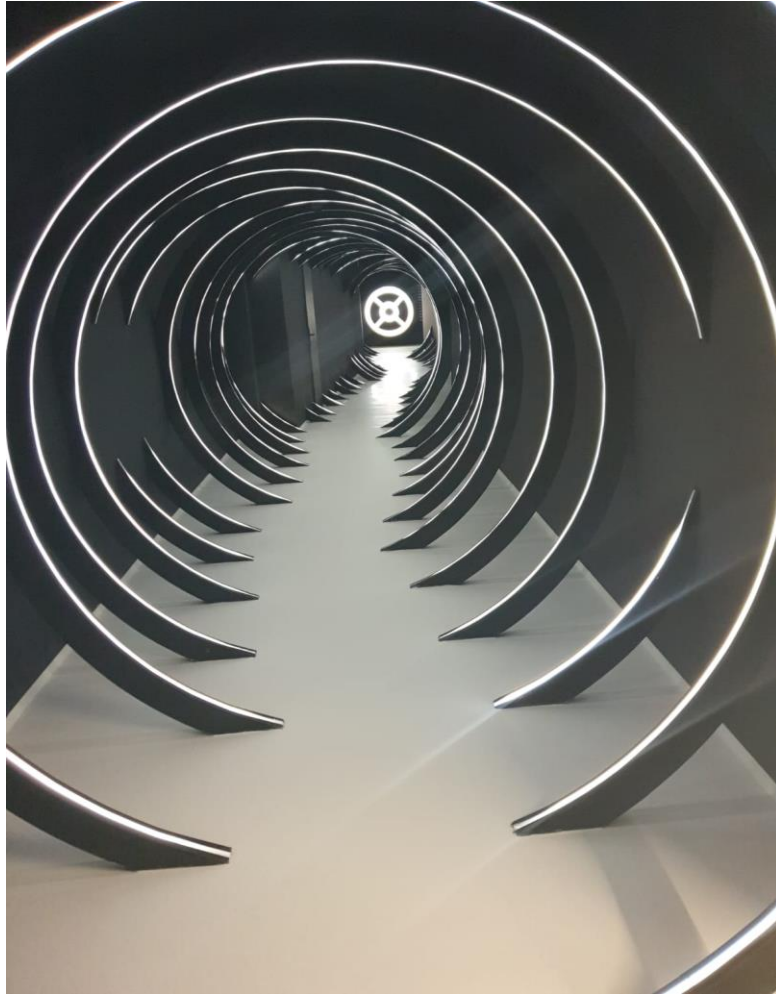
turističkih atrakcija u Istri. Nadalje, Centar je zamišljen tako da pruži mogućnost interpretacije povijesti Barbanštine, njezine kulture, običaja, tradicije, spomenika, narodne nošnje uz naglasak na Trku na prstenac te brojnih pojedinosti vezanih uz njezino odvijanje i povijest.

Prostor je podijeljen u nekoliko dijelova od kojih se najviše istaknuo dugačak hodnik koji podsjeća na trkaću stazu strukturiranu prstenovima, koji je dodatno popraćen zvučnim i svjetlosnim efektima (sl. 13) te je na taj način stvorena dodatna napetost konjanika pri gađanju prstenca. U drugim dvoranama prezentira se Trka kroz samu povijest, njezini slavodobitnici, vitica i koplja, tradicionalna narodna nošnja, a prikazuju se i raznovrsni kratki edukativni filmovi snimani u posebnim tehnikama kao što je *3D mapping*. Osim navedenog, posjetitelji imaju mogućnost iskusiti virtualnu stvarnost, odnosno staviti na glavu 3D naočale, primiti koplje u ruke te iskušati se u gađanju prstenca.

Slika 12. Multimedijalni Centar Barban

(Izvor: autorica ovoga rada, 7. rujna 2020.)

Slika 13. Hodnik popraćen svjetlosnim i zvučnim efektima

(Izvor: autorica ovoga rada, 7. rujna 2020.)

5 ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da Barban, kao naselje bogate prošlosti, i danas njeguje svoje kulturno-povijesno nasljeđe. Od brojnih manifestacija koje broji kroz godinu, najznačajnija je Trka na prstenac koja je od 2013. upisana na listu nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske i time postala još poznatijom. Slična Sinjskoj alci, Trka na prstenac je zapravo starija jer se prvi put održala 1696., dok se kasnije obnovila 1976. i otada se kontinuirano održava. Njoj u čast, 2019. otvoren je Centar za posjetitelje Barban u kojem se pruža svaka važna informacija o Trci, Barbanu i Barbanštini, predvođena novom tehnologijom i VR naočalama koji najbolje dočaravaju vrijeme Trke na Gradišću.

Osim same Trke, Barban je poznat i po Petru Stankoviću, kanoniku i polihistoru, čovjeku koji je dobar dio svojega vijeka posvetio znanju i njegovoj djelatnoj primjeni, ostavljajući tako u nasljeđe znatne plodove vlastita upornog rada. Posljednjih deset godina održava se manifestacija pod nazivom „Barban u srcu-Memorijal Petra Stankovića“, kada se okuplja veliki broj ljubitelja povijesti, kulture i same Barbanštine te se povodom te manifestacije tiskaju zbornici „Barbanski zapisi“, koji pripovijedaju o prošlosti Barbana i Barbanštine te samome Stankoviću i njegovom stvaralaštvu. U samom naselju Barban nalaze se četiri crkve od velikog značaja, a najviše se izdvajaju crkva sv. Antuna, sv. Jakova i župna crkva sv. Nikole – zaštitnika Općine Barban. Njihova unutrašnjost ostavlja posjetitelje bez daha, prezentirajući ondašnju umjetnost slikama, freskama i glagoljičkim zapisima.

LITERATURA

a) Knjige:

- *Barban i Barbanština*, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora. Pula, 1976.
- Bertoša, S., *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Barban-Pula-Pazin 2015.
- Benković, L., *Barbanska škola*, Barban, 2009.
- Blažina, B., Koroman, B., *Prstenac*, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006.
- Strčić, P., *Petar Stanković. Život i djelo*, Pula, 2011.

b) Časopisi:

- Denis, Kontošić, Memorijal Petra Stankovića, *Barbanski zapisi*, svezak 1. Barban: Općina Barban, 2013., str. 7.-10.
- Josip, Šiklić, Crkva Sv. Antuna Opata u Barbanu, *Barbanski zapisi*, svezak 1., Barban: Općina Barban, 2013., str. 35.-50.
- Denis, Kontošić, Petar Stanković i njegovi agronomski radovi. *Barbanski zapisi*, svezak 2. Barban: Općina Barban, 2014., str. 95.-129.
- Anton, Percan, Imovina Stankovićevih na Barbanštini. *Barbanski zapisi*, svezak 3. Barban: Općina Barban, 2015., str. 129.-136.
- Denis, Kontošić, Pisac Petar Stanković/Pietro Stancovich (Barban, 1771. – Barban, 1852.), *Barbanski zapisi*, svezak 5. Barban: Općina Barban, 2017., str. 113.-139.
- Milena, Joksimović, Darko, Komšo, Barban u izvješću o apostolskoj vizitaciji biskupa Agostina Valiera Puljskoj biskupiji 1580., *Barbanski zapisi*, svezak 6. Barban: Općina Barban, 2018., str. 37.-52.

c) Internet:

Povijest Osnovne škole Barban,

<http://os-barban.skole.hr/skola/povijest>, 14. kolovoza 2020.

Kulturne znamenitosti Barbanštine,

<https://tz-barban.hr/barban-2/povijest>, 14. kolovoza 2020.

POPIS SLIKA

Slika 1. Crkva sv. Nikole, Barban.....	10
Slika 2. Crkva sv. Jakova, Barban.....	11
Slika 3. Crkva sv. Antona Pustinjaka, Barban.....	12
Slika 4. Freske u crkvi sv. Antuna Pustinjaka.....	13
Slika 5. Glagoljski grafit.....	14
Slika 6. Crkva Majke Božje od Oranice, Barban.....	15
Slika 7. Petar Stanković.....	17
Slika 8. Kuća Petra Stankovića u Barbanu.....	19
Slika 9. Održan 10. Memorijal Petra Stankovića „Barban u srcu“.....	20
Slika 10. Trka na prstenac, Barban.....	22
Slika 11. Prstenac, pogodak u „sridu“.....	23
Slika 12. Multimedijalni Centar Barban.....	26
Slika 13. Hodnik popraćen svjetlosnim i zvučnim efektima.....	27

SAŽETAK

U ovom radu pisalo se o kulturno-povijesnom nasljeđu Barbana i Barbanštine, točnije o povijesti, kulturnim znamenitostima i tradiciji. Barban je središte Općine Barban koja ujedno ima izlaz na more u Raškom zaljevu. U svojoj je prošlosti poznat po tradicionalnoj manifestaciji Trci na prstenac, održanoj prvi puta 1696., a obnovljenoj 1976. U njezinu čast otvoren je Centar za posjetitelje koji prikazuje svu njezinu povijest, nastajanje i sadašnjost. No, osim Trke, u centru se mogu pronaći i cijela povijest i kultura Barbana i Barbanštine. Značajna osoba Općine Barban je Petar Stanković koji se rodio u Barbanu i ostavio za sobom neizbrisiv trag prošlosti barbanskog nastajanja. Njemu u čast se svake godine održava manifestacija imenom Memorijal Petra Stankovića „Barban u srcu“ na kojemu se okuplja veliki broj ljubitelja povijesti i kulture Barbana i Barbanštine. Nadalje, u Barbanu ima brojnih kulturnih znamenitosti, četiri crkve, od kojih su: crkva sv. Nikole koja čuva kamene zapise, crkva sv. Jakova koja je smještena na sjevernom rubu Barbana, a izgrađena je u 15. stoljeću, zatim crkva sv. Antuna Pustinjaka oslikana freskama i glagoljičkim grafitima čiji su autori većinom bili svećenici i crkva Majke Božje od Oranice sagrađene 1664. od klesanog kamena.

Ključne riječi: Trka na prstenac, Petar Stanković, Centar za posjetitelje, kulturne znamenitosti, crkve

SUMMARY

This paper is about the cultural and historical heritage of Barban, more precisely, about its history, cultural sights and tradition. Barban is the centre of the Municipality of Barban, which has access to the sea in Raša Bay. In past, it was known for the traditional Race of The Ring held for the first time 1696 and restored in 1976. The Visitor Centre opened in its honour, showcases all of its history, origins and the present. However, alongside the Race, the entire history and culture of Barban featured in the Centre. An important person from the Municipality of Barban is the Barban native Petar Stanković, who left behind indelible trace of Barban's past. The annual event „Barban at Heart“, the Memorial of Petar Stanković held in his honours gathers a large number of fans of the history and culture of Barban. Furthermore, Barban boasts numerous cultural sights and four churches, namely St. Nicholas Church, with inscriptions on stone monuments, St. James's Church, located on the northern edge of Barban and built in the 15th century, the Church of St. Anthony the Hermit, painted with frescoes and Glagolitic graffiti whose authors were mostly priests, and Church of Our Lady of the Meadows built of carved stone in 1664.

Key words: Race of The Ring, Visitor Centre, Petar Stanković, cultural sights, churches

Sažetak pregledala: Danijela Bilić Rojnić, profesorica engleskog jezika, Pula